

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ

Анотація

В аналітичній записці проаналізовано регіональний аспект імпортозалежності в Україні у 2015-2016 роках та у I півріччі 2017 року, визначено основні напрямки політики імпортозаміщення та подано низку рекомендацій щодо удосконалення інструментів цієї політики.

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ

Імпорт товарів в Україну : структурні та регіональні особливості

На сьогодні економіка України знаходиться на етапі переходу від однієї системи господарювання до іншої, що ускладнюється соціально-економічними проблемами, кризою останніх років, окупацією Донбасу та Криму. Спад економічного розвитку, зниження темпів, обсягів та конкурентноспроможності внутрішнього виробництва товарів та послуг, зменшення кількості вітчизняних товаровиробників призводить, в свою чергу, до критичного насичення споживчого ринку імпортними товарами та послугами, що негативно впливає на зовнішньоторгівельний баланс України та не сприяє відновленню економіки.

Річні витрати українців на імпортні товари поступово наближаються до 1 трлн грн. У 2015 році їх офіційно було придбано на \$37,5 млрд, у 2016 році – \$39,2 млрд, а у I півріччі 2017 року – вже \$22,5 млрд. При цьому дані Держстату про частку вироблених у країні споживчих товарів у торговельній мережі чітко фіксують тенденцію до збільшення питомої ваги імпорту цих товарів за останні 10 років¹.

Так, у 2006 році завезені з інших країн споживчі товари становили 32,7 % від всіх проданих в українській торговельній мережі, а у 2015 році вже 41,9 %. І хоча у 2015 році, порівняно з 2014 роком, вітчизняна продукція незначно відвоювала свої позиції, розширивши сегмент від 57,2 % до 58,1 %, однак це незначне погіршення позицій імпорту відбулося на тлі майже трикратної девальвації гривні, а відповідно й подорожчання іноземних товарів. Тому нарощування частки імпорту відбулося вже у 2016 році до 44,2 %, а у I півріччі 2017 року склало вже 46,4 %.

¹ Державна служба статистики України. Статистична інформація. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/http://www.ukrstat.gov.ua>.

На протязі останніх років в Україні також спостерігається тенденція, коли частка так званого критичного імпорту (енергоресурсів та сировини) щороку зменшується, натомість вироблені за кордоном споживчі товари впевнено посилюють позиції на нашому внутрішньому ринку (табл. 1).

Таблиця 1.

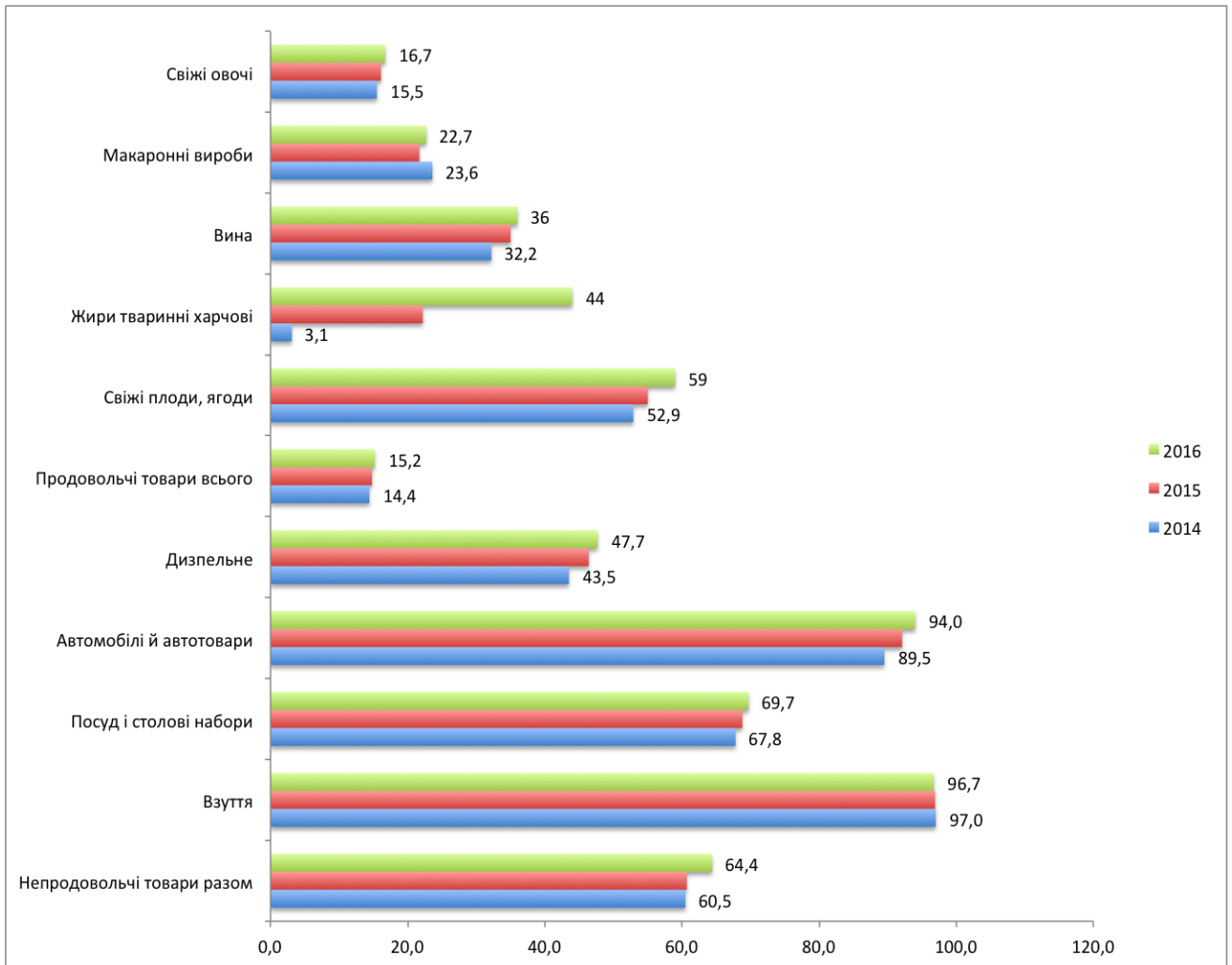
Зміна частки імпорту в продажах окремих споживчих товарів
у торговельних мережах підприємств України у 2014-2016 рр, %*

	2014	2015	2016
Непродовольчі товари разом	60,5	60,7	64,4
Взуття	97,0	96,9	96,7
Текстильні одяг та білизна	70,0	66,2	68,0
Трикотажний одяг	96,0	95,9	96,2
Панчішно-шкарпеткові вироби	62,0	59,1	62,7
Посуд і столові набори	67,8	68,8	69,7
Меблі	55,6	57,9	54,2
Аудіо- та відео обладнання	99,7	99,3	99,8
Комп'ютери, периферійне устаткування та програмне забезпечення	99,4	99,2	99,3
Мастильні матеріали	49,5	52,1	48,6
Дизпельне	43,5	46,4	47,7
Бензин	40,9	38,3	30,9
Будівельні матеріали	44,4	44,8	43,4
Продовольчі товари всього	14,4	14,8	15,2
Свіжі плоди, ягоди	52,9	55	59
Фруктово-ягідні консерви	42,3	38,6	39
Жири тваринні харчові	3,1	22,2	44
Вина	32,2	35	36
Макаронні вироби	23,6	21,7	22,7
Свіжі овочі	15,5	16,1	16,7

* Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Так, наприклад за 2014 – 2016 роки в Україні зменшилася частка реалізованого імпортного бензину з 40,9 % до 30,9 %, мастильних матеріалів з 49,5 % до 48,6 %, при цьому продовольчі товари або утримують свою частку

або збільшуються (таблиця 1). В країні також склалася ситуація, коли імпортується чимало нескладних споживчих товарів, які можна виготовляти чи вирощувати в регіонах, наприклад свіжі овочі, плоди та ягоди, макаронні вироби, інші групи продовольчих і непродовольчих товарів, а частка їх імпорту з року в рік зростає (рис.1).

*Рис.1. Темпи зростання продаж окремих споживчих товарів у торговельних мережах підприємств України у 2014-2016 рр., %**

* Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Аналіз обсягів імпортованих товарів в розрізі регіонів показує, що різні регіони України мають свої особливості та свій рівень та структуру імпортозалежності.

Згідно з дослідженням Ю.О.Шейко, низьким рівнем імпортозалежності характеризується лише Чернівецька область, пріоритетом для якої є збереження такого становища і орієнтація на розширення власного виробничого потенціалу на основі використання внутрішніх переваг² (таблиця 2).

Таблиця 2.

*Позиціонування регіонів за рівнем імпортозалежності **

Рівень імпортозалежності регіону	Низький	Чернівецька
	Помірний	Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернігівська, АР Крим, Вінницька, Закарпатська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Херсонська, Черкаська, Одеська, Харківська, м. Севастополь
	Високий і загрозовий	Луганська Донецька Запорізька, Полтавська Дніпропетровська Київська, м. Київ

*Джерело: Ю. О. Шейко, «Імпортозаміщення як інструмент стимулювання розвитку малого підприємництва в регіонах України»/ [Електронний ресурс] - <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4779>

До груп з високою і загрозовою імпортозалежністю належать Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська, Полтавська області і м. Київ, тобто, переважно індустріальні регіони, основою промисловості яких є проміжна і сировинна продукція, зорієнтована на експорт. Пріоритетом для них є впровадження ресурсо-, енергозберігаючих та інноваційних технологій, ліквідація нерентабельних виробництв і реструктуризація громіздких виробничих структур з виділенням малих спеціалізованих високотехнологічних виробництв; зменшення частки сировинного експорту і виробництво продукції з

² Ю. О. Шейко. Імпортозаміщення як інструмент стимулювання розвитку малого підприємництва в регіонах України/Ефективна економіка, №2, 2016//м.Луцьк- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4779>

високою доданою вартістю, максимально глибока переробка промислових відходів; формування диверсифікованої поліспеціалізованої виробничої структури.

Всі інші регіони, на думку автора дослідження, характеризуються помірною імпортозалежністю і повинні орієнтуватись на пошук шляхів задоволення внутрішньорегіональних потреб, створення виробництв, яких не вистачає для локалізації повних виробничих циклів на цих територіях на основі раціонального використання регіональних ресурсів.

Дослідження А. Двігун та Р. Лупака підтверджують високий рівень імпортозалежності західних областей в секторі непродовольчих споживчих товарів, частка імпорту в яких складає від 43,0 % до 67,0 %. Разом з тим, що стосується Чернівецької області, то хоча за часткою продажі імпортних непродовольчих товарів вона дійсно має найнижчий показник серед сусідів (42,8 %), але за темпами зростання імпорту (у 2016 році – 134,2 %) перевищує навіть середньо-український темп зростання (121,7 %). А у I кварталі 2017 року область зайняла 2-е місце в регіоні за цим показником (165,1 %) після Волинської області (193,2 %)³.

Результати аналізу зростання імпорту на душу населення за 2015 - I півріччя 2017 року в розрізі регіонів показує, що лідером по найбільшому обсягу імпорту товарів за цим показником (більше 500 дол США на 1 особу) у 2015 році були м. Київ (4971 дол США/особу) та 8 областей: Київська (1492 дол США /особу), Херсонська (1334 дол США/особу), Дніпропетровська (998 дол США /особу), Закарпатська (804 дол США /особу), Запорізька (624 дол США /особу), Волинська (598 дол США /особу), Львівська (571 дол США /особу), Полтавська (571 дол США /особу) (табл.2). Миколаївська область у 2015 році була лідером наступної групи областей з

³ А.Двігун, Р.Лупак «Інструменти державної політики імпортозаміщення на ринку непродовольчих споживчих товарів»/ Аналітична записка, 2017р.

обсягом товарів на суму від 500 до 202 дол США/на 1 особу: Харківська, Одеська, Чергінівська, Сумська, Донецька, Тернопільська, Івано-Франківська та Хмельницька (таблиця 3).

У 2016 році та за I півріччя 2017 року в усіх регіонах, крім Запоріжської області, імпорту на одну особу збільшився, лідерами залишилися ті ж самі регіони, разом з тим в 2016 році почала значно більше імпортувати Миколаївська (з 500 до 596 дол США/особу та Житомирська області (з 199 до 271 дол США/особу). Необхідно зазначити, що регіони, що лідирують за обсягами імпорту товарів, належать вже до різних територіальних частин України, і в своїй більшості вони також мають і від'ємне сальдо зовнішньоторгівельної діяльності.

Існуючі тенденції до зростання негативного зовнішньоекономічного сальдо та задоволення кінцевих і проміжних виробничих потреб за рахунок імпорту в різних регіонах негативно позначається на потенціалі подальшого розвитку економіки нашої країни, адже збільшення обсягу таких товарів не тільки обмежує створення нових робочих місць, але й не сприяє накопиченню фінансових ресурсів для модернізації виробництва, доходи населення падають, або є нестабільними.

На регіональному рівні вирішення проблем імпортозалежності має системоутворюючу роль, яка полягає в налагодженні міжфункціональних, міжгалузевих, міжсекторальних зв'язків між регіонами⁴. Але регіони не в змозі самостійно налагодити процеси імпортозаміщення та подолати залежність від імпорту, тут необхідні дієві заходи в першу чергу з боку органів державного управління, які повинні комплексно та послідовно реалізовувати державну

⁴ Р.Лупак. Аналіз стану імпортозалежності в Україні: регіональні особливості./ Серія: Державне управління, 2017р., №2 (58).

структурну політику імпортозаміщення, в т.ч. і для забезпечення безпеки держави.

Таблиця 3.

*Обсяги імпорту товарів на одну особу в розрізі областей України у 2015 – I півріччі 2017 року**

№		Імпорт товарів в тис.дол.США						Сальдо (експорт- імпорт=+/-) тис.дол.США			
		Кількість населення, осіб	Обсяг імпорту у 2015, тис.дол.США	Обсяг імпорту на душу населення 2015 (тис.дол/1	Обсяг імпорту у 2016, тис.дол.США	Обсяг імпорту на душу населення 2016 (тис.дол/1	Обсяг імпорту у I півріччі 2017, тис.дол.США	Обсяг імпорту на душу населення I півр. 2017	2015	2016	I пів 2017
1	м.Київ	2916165	14495411	4971	16136956,9	5534	8862293,1	3039	5752526,70	7568169,9	1881762,0
2	Київська	1734471	2587044	1492	2951643,4	1702	1606328,2	926	896607,3	1246516,2	676536,0
3	Херсонська	105649	140902	1334	166342,0	1574	78572,3	744	97538,5	80225,0	432333,5
4	Волинська	1040954	622088	598	1130757,2	1086	668825,1	643	9606,2	518883,0	38204,5
5	Дніпропетровська	3230411	3225259	998	3443565,6	1066	2107061,6	652	3173717,3	2421266,9	361055,1
6	Закарпатська	1258777	1011507	804	1133380,9	900	626101,8	497	82872,6	78521,5	1086989,6
7	Львівська	2534027	1447945	571	1699411,8	671	991320,9	391	241620,1	423845,7	849667,5
8	Миколаївська	1150126	574741	500	685781,5	596	368620,6	321	1028322,5	980581,6	676536,0
9	Полтавська	1426828	814489	571	842723,6	591	506461,1	355	666593,2	593321,4	27658,2
10	Запорізька	1739488	1085451	624	998432,0	574	572348,8	329	1845576,8	1294372,6	85839,7
11	Харківська	2701188	1284946	476	1489451,2	551	750133,8	278	26641,0	461608,2	94372,2
12	Одеська	2386516	967276	405	1231360,6	516	669197,1	280	760204,4	289113,3	3857,7
13	Чернігівська	1033412	379972	368	473944,1	459	209536,5	203	171629,3	41149,6	267006,1
14	Сумська	1104529	403548	365	436915,6	396	236463,2	214	203056,8	105324,4	493437,2
15	Івано-Франківська	1379915	294497	213	405969,7	294	238913,1	173	78503,6	167766,8	39402,2
16	Житомирська	1240482	246378	199	336693,0	271	201247,3	162	194941,0	147981,8	3968,2
17	Донецька	4244057	1202633	283	1110777,2	262	942183,9	222	2492691,0	2320006,6	141336,9
18	Тернопільська	1059192	259433	245	274896,3	260	168681,7	159	31550,1	19364,6	447252,8
19	Хмельницька	1285267	259270	202	331906,5	258	188387,6	147	142350,5	13211,0	61390,1
20	Черкаська	1231207	228094	185	291226,2	237	183364,1	149	206095,5	183106,9	162560,5
21	Рівненська	1162763	202339	174	254974,3	219	139765,5	120	175948,0	63277,7	47449,5
22	Кіровоградська	965756	105421	109	183997,8	191	120598,2	125	301131,4	243433,6	4378,6
23	Вінницька	1590357	266669	168	299390,4	188	155023,2	97	580187,4	683565,4	5266,0
24	Луганська	2195290	318426	145	357396,1	163	132327,4	60	60654,4	78330,4	101300,9
25	Чернівецька	908120	78384	86	95758,4	105	54167,9	60	29910,4	23560,7	51958,9

* Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Так, наприклад, вже третій рік Україна самотужки долає залежність оборонної промисловості від імпорту продукції, закупівля якої повністю або частково зупинена у зв'язку із агресією Росії. Україна вже досягла значних результатів у заміщенні імпортованих з Росії товарів українськими аналогами завдяки спільним зусиллям промисловців, місцевих органів виконавчої влади та Державного концерну «Укроборонпром». У деяких сферах показники

задоволення потреб оборонно-промислового комплексу (ОПК) за рахунок власного виробництва складають понад 80 %. Для координації та розвитку процесу імпортозаміщення для українського ОПК, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України в 2017 році розпочало створення загальнонаціонального реєстру імпортозаміщення та кооперації. У ньому буде зібрана вся імпортована продукція, яку підприємства прагнуть замінити українською, і підприємства зможуть дізнатися про потреби один одного і легше знаходити нових партнерів. Це розширить коопераційні зв'язки та допоможе завантажити власні потужності⁵.

Загалом роль імпортозаміщення для економіки України полягає у створенні передумов для зростання обсягів ВВП, інвестицій, модернізації матеріально-технічної та технологічної бази вітчизняного виробництва, розвитку його експортного потенціалу, диверсифікації структури національного господарства та раціоналізації споживчого попиту. Результатом політики імпортозаміщення повинні стати зміни (збільшення) в обсягах та частці товарів, виготовлених на території країни, в загальному обсязі внутрішнього споживання, капіталу і фінансів, трудових ресурсів та інтелектуального капіталу, технологій і ноу-хау, елементів матеріально-технічної бази, інноваційних ресурсів, елементів інституційного середовища. При цьому створення нових робочих місць, підвищення рівня оплати праці та покращення якості трудового життя населення, посилення соціальної безпеки і захищеності громадян визначають соціальні ефекти імпортозаміщення⁶.

Одночасно імпортозаміщення в Україні не повинне мати нічого спільного з ідеєю автаркії (самодостатності), яка притаманна тоталітарним країнам, що прагнуть до самоізоляції та протистояння з навколишнім світом.

⁵ Мінекономрозвитку запрошує промислові підприємства долучитись до створення Загальнонаціонального реєстру імпортозаміщення та кооперації /13.03.2017/ - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Print?lang=uk-UA&id=3fb1262b-2dee-4fe3-8d4e-836d148fb5f8>

⁶ М. В. Цап. Сутнісні характеристики процесу імпортозаміщення та його соціально-економічна роль.- 07/08/2014 Вісник Хмельницького національного університету 2014, No 4, Т. 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.irbis-nbu.gov.ua/>

Імпортозаміщення має базуватися на здоровому глузді й необхідності подолання неадекватних масштабів залежності внутрішнього ринку від імпорту розлогої номенклатури споживчих товарів⁷.

В Україні є група дослідників та вчених-прихильників теорії економічного лібералізму, які взагалі вважають, що політика імпортозаміщення не є найкращим рішенням для нашої країни, оскільки вигоду від імпортозаміщення отримують ті вітчизняні галузі, які нездатні конкурувати з дешевшою або якіснішою імпортною продукцією, і внаслідок імпортозаміщення ціна товару рано чи пізно зростає, а споживачі платять більше. На їхню думку, уряд повинен вирішити, які галузі можуть отримати вигоди від імпортозаміщення і на який термін, але є великий ризик того, що вигоду від імпортозаміщення отримають галузі, які не мають потенціалу стати «годувальницями» України⁸.

Крім того, Україна є членом Світової організації торгівлі, і будь-які агресивні кроки з імпортозаміщення можуть надати правові підстави ініціювати спір проти України, і якщо консультації з цього питання не принесуть результатів, Україна може стати відповідачем у суперечці з іншим(и) членом(ами) СОТ, додатково оплачуючи зовнішню юридичну допомогу. Наприклад, у квітні 2013 року український уряд спробував підтримати вітчизняну автомобільну галузь та ввести захисний захід у вигляді спеціального мита (6,46 % або 12,95 %, залежно від об'єму двигуна автомобіля). Цей захід сам по собі значно не покращив результатів діяльності галузі, а водночас Японія подала скаргу на це рішення у Світову організацію торгівлі (СОТ) – і група експертів, створена за правилами СОТ, визнала це рішення таким, що

⁷ О.Крамар. Не можемо чи не хочемо. Чим можливе в Україні імпортозаміщення/03.07.2016/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Economics/168058>

⁸ І.Богданова. «Політика імпортозаміщення не є найкращим рішенням для України»/27.01.2016/ [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://voxukraine.org/2016/01/27/the-import-substitution-is-not-an-optimal-policy-solution-for-ukraine-ua/#/>

суперечить правилам СОТ. Як наслідок, Україна скасувала ці протекціоністські заходи.

На нашу думку в сучасних умовах розвитку світової економіки політика імпортозаміщення має стати важливим інструментом державного протекціонізму тільки на етапі реструктуризації економіки, шляхом підтримки з боку держави інноваційного підприємництва, розвитку нових та модернізації існуючих виробництв спочатку для внутрішніх потреб, а згодом конкурентних і для виходу на зовнішні ринки.

Особливу увагу при цьому необхідно приділити розвитку малого та середнього бізнесу, який може стати базисом інноваційного підприємництва з урахуванням його господарської налаштованості та інтелектуального потенціалу. Поки що малий та середній бізнес і середній клас розглядаються переважно з позиції соціальної структуризації суспільства. Посилення їх ролі як носіїв інноваційного розвитку сприятиме поглибленню та збагаченню їх економічного статусу, роблячи дійовим фактором модернізації економіки⁹. Для посилення таких позицій суб'єктів малого підприємництва доцільними є різні форми кооперації і інтеграції¹⁰.

Крім того, за умови правильної торговельної політики і існуючого попиту, Україна могла б зосередитися на розвитку економіки, орієнтованої на експорт послуг за конкурентоспроможними цінами.

Що стосується успішної реалізації політики імпортозаміщення, то для цього держава повинна звичайно стимулювати імпорт не товарів, а технологій. Також необхідно активно залучати до комерціалізації вітчизняні наукові розробки та винаходи, науково-технологічні парки та інноваційні стартапи. Це дозволить підприємствам за рахунок інноваційної складової створювати новітні

⁹ М. М. Якубовський. Внутрішній ринок як дзеркало проблем української промисловості. - - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///Users/macbook/Desktop/EkUk_2012_8_2.pdf

¹⁰ Я.І. Еней. Політика імпортозаміщення як передумова інноваційного розвитку економіки України. : - [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.dspace.udpu.org.ua:8080/>

конкурентоспроможні товари та послуги і надавати їх іншим галузям, які інтегруватимуть ці послуги в свій виробничий процес, підвищуючи його ефективність. Наприклад, до цих послуг можуть належати ІТ-рішення для бізнесу, фінансові та страхові послуги тощо.

Уряд України на протязі останніх років вже приймав рішення, направлені на трансформацію існуючих виробництв у виробництва з високою доданою вартістю з використанням вітчизняного потенціалу у галузі високотехнологічного інжинірингу.

Одним із прийнятих у попередні роки таких урядових рішень стала Державна програма розвитку внутрішнього виробництва, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2011 р. № 1130. Заходи цієї Програми були розраховані на 2012-2016 роки та спрямовані на диверсифікацію та модернізацію внутрішнього виробництва, більш ефективне використання діючих виробничих потужностей та підвищення їх технологічного рівня, суттєве покращення регуляторного середовища для ведення бізнесу, впровадження механізму стимулювання ресурсозбереження та інноваційного розвитку, спрямування інвестиційних ресурсів держави на впровадження нових зразків ресурсозберігаючої та енергоефективної техніки і технологій, організації сучасної підготовки кадрів та стимулювання залучення до цих процесів приватного капіталу тощо. Заходи щодо підтримки національного товаровиробника та реалізація політики імпортозаміщення були також затверджені у Державній програмі активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013р. № 187.

Ці програми на даний час є чинними, хоча з моменту їх прийняття в країні відбулися не тільки політичні, а й значні економічні зміни. Крім того, розвиток інновацій та нових технологій у світі також не зупиняється, змінюється не тільки баланс виробничих сил та ресурсів, а й змінюється вся структура

товарного виробництва та споживання. Це стосується не тільки імпорту, а й українського експорту, який наразі базується на аграрно-сировинних товарах, що становлять дві третини експорту товарів із країни. Проте, як нещодавно заявила Торговий представник України Наталія Микольська, експорт послуг у високотехнологічних сферах почав належати до пріоритетів України¹¹. Тому вказані вище Програми та інші урядові документи потребують перегляду з урахуванням сучасного економічного становища як в Україні, так і за її межами.

Що стосується урядових рішень з питання імпортозаміщення за останні два роки, то Планом пріоритетних дій Уряду на 2016 рік (затверджений розпорядженням КМУ від 27.05.2016 № 418-р) також передбачено низку завдань Мінекономрозвитку, зокрема, розробити та подати проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку вітчизняних промислових підприємств з урахуванням потреб внутрішнього споживання»; розробити законопроекти, спрямовані на підвищення інвестиційної привабливості галузей промисловості України, стимулювання розвитку екологічних та інноваційних виробництв, розвиток промислових кластерів тощо.

Крім того, в 2016 році Урядом була запланована розробка Стратегії розвитку промислового комплексу на період до 2025 року та план розвитку промислового комплексу до 2020 року, замість якої Мінекономрозвитком України розроблено «Стратегію розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року» та План заходів щодо її реалізації, але ці документи ще й досі не затверджені Урядом¹².

¹¹ Ministry will give special attention to exploiting advantages of free trade with the EU and export of services - Trade representative of Ukraine Nataliya /Mykol'ska - [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/News/Print?lang=en-GB&id=892a7cdb-8cc5-41ca-a53e-54169774fa91>

¹² Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» / - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=c9b6f0b0-1ed5-4aba-a25e-f824405ccc64>

Планом пріоритетних дій Уряду на 2017 рік для розвитку вітчизняних галузей виробництва, збільшення їх інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності передбачено запровадження програми залучення провідних світових виробників високотехнологічної продукції та послуг до розміщення в Україні науково-дослідних та виробничих центрів (подано до Верховної ради України). Також передбачено розробку цілої низки законопроектів для підтримки та розвитку інновацій в реальному секторі економіки та інноваційної діяльності в цілому, в тому числі за рахунок податкових пільг для стимулювання інновацій (пакет законопроектів подано до Верховної Ради України)¹³.

Для промислового розвитку економіки регіонів та виходу із залежності від імпорту у 2016 році Урядом України утворено Національний комітет з промислового розвитку (далі – Комітет) та експертну раду Комітету (постанова КМУ від 11.10.2016 № 711), завданням яких є створення високотехнологічної індустріальної моделі вітчизняної промисловості для нарощування виробництва товарів з високою доданою вартістю, конкурентоспроможних на зовнішньому ринку, створення нових робочих місць, забезпечення сталого промислового розвитку регіонів та країни в цілому шляхом вдосконалення організаційно-інституційної системи управління промисловістю¹⁴.

В жовтні 2017 року Кабінет Міністрів України прийняв рішення про створення при уряді Ради інновацій, яка буде консультативним органом, покликаним підтримувати науку і реалізовувати проекти в реальному секторі економіки. Ця рада буде надавати рекомендації уряду щодо українських хай-тек кластерів і еко-системи, переробної промисловості та виробництв з високою доданою вартістю, що дозволить інтегрувати країну як світовий виробничий та

¹³ Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249935442>

¹⁴ Щодо забезпечення промислової політики. -[Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://lcci.com.ua/wp-content/uploads/2016/12/Lyst-TPP.pdf>

логістичний хаб у міжнародне співробітництво, зосереджуючись на високих технологіях та інноваціях.

Крім того, в проект бюджету на 2018 рік Уряд вперше закладає фінансування Фонду підтримки інновацій в сумі 50 млн гривень, які будуть направлені на підтримку конкурентоздатності України за 7 напрямками, серед яких енергетика та агропромисловість, авіа-, судно- та ракетобудування, нанотехніка та робототехніка, медицина та фармацевтика, охорона навколишнього середовища¹⁵.

Значною підтримкою для українських виробників може стати проголосований 14 листопада 2017 року на сесії Верховної Ради України Проект Закону № 7206 «Купуй українське, плати українцям» (про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку промислового виробництва та малого і середнього підприємництва),. Згідно із пояснювальною запискою, ціллю законопроекту є зміна правил проведення публічних закупівель для стимулювання розвитку вітчизняної промисловості та підприємництва. Для цього пропонується використовувати показник локалізації в якості найважливішої складової нецінових критеріїв. Вага критерію місцевої складової буде коливатися від 20 % до 30 % приведеної ціни, це забезпечить вітчизняному виробнику перемогу навіть якщо його товар на 43 % дорожчий за аналогічний товар конкурента¹⁶. Тобто за інших рівних умов, переможцем торгів буде не той, хто запропонував найнижчу ціну, а той, хто зміг підтвердити місцеву складову товару або послуги.

Разом з тим, даний законопроект вже викликав значну критику фахівців Центру вдосконалення закупівель KSE, ряду громадських організацій стосовно можливих зловживань у сфері закупівель, порушення міжнародних зобов'язань

¹⁵ Кабмін ухвалив рішення про створення Ради інновацій. - [Електронний ресурс] – Режим доступу :<https://economics.unian.ua/other/2206874-kabmin-uhvaliv-rishennya-pro-stvorennya-radi-innovatsiy.html>

¹⁶ Верховна рада України. Офіційний веб-портал/ - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62736

України, суттєвих бюрократичних бар'єрів для учасників та замовників закупівель¹⁷.

ВИСНОВКИ

Критичні тенденції до збільшення обсягу імпорту товарів, що відбуваються на протязі останніх років, призводять не тільки до високого рівня дефіциту зовнішньоторговельного балансу України, а й сприяють імпортозалежності підприємств та цілих галузей вітчизняної промисловості. Це, у свою чергу, обмежує розвиток та модернізацію існуючих виробництв і негативно позначається на потенціалі подальшого розвитку економіки країни в цілому.

На рівні регіонів також відбуваються значні зміни – західні регіони втрачають свій статус регіонів-імпортерів з низькою імпортозалежністю, збільшуються обсяги імпорту в центральні регіони України та м. Київ. Разом з цим, східні регіони поступово зменшують обсяги імпорту товарів, що пояснюється спадом виробництва та зменшенням сплатоспроможності населення в цих областях.

Вирішення проблеми імпортозалежності потребує не тільки регіональних заходів (підтримка підприємств малого та середнього бізнесу, створення технологічних міжрегіональних кластерів, транскордонне співробітництво). На рівні держави необхідно формування ефективної політики імпортозаміщення, направленої на розвиток потенціалу пріоритетних галузей промисловості шляхом захисту вітчизняного ринку від нерівноправної конкуренції та неякісного імпорту, на стимулювання технологічного імпорту, на підтримку науково-технологічних виробництв і зосередження державних фінансових та інтелектуальних ресурсів на сучасних напрямках інновацій.

¹⁷ Громадськість закликає депутатів відхилити законопроект 7206, який знищує конкуренцію на публічних закупівлях - <http://rpr.org.ua/news/hromadskist-zaklykaje-deputativ-vidhylyty-zakonoproekt-7206-yakyj-znyschuje-konkurenciyu-na-publichnyh-zakupivlyah/>

Розв'язання проблеми імпортозаміщення має дістати якісно новий формат – не дублювати імпортовану продукцію чи її замітники з метою скоротити імпорт, а створювати своє виробництво сучасних видів якісної високотехнологічної продукції, незалежно від того, замінить вона імпортовану чи стане окремою статтею вітчизняного конкурентоспроможного експорту¹⁸, що дасть змогу підвищити економічну стійкість країни, в т.ч. і в сфері забезпечення безпеки держави.

Урядом України за останні роки прийнято низку рішень, направлених на інноваційні перетворення у промисловості, посилення орієнтації вітчизняних підприємств на задоволення потреб внутрішнього ринку, розвиток виробництва імпортозаміщуючих товарів. Разом з цим, необхідним є вироблення стратегічного бачення розвитку основних імпортозалежних галузей, а пріоритети, напрями та інструменти політики імпортозаміщення повинні переглядатися і удосконалюватися за результатами не тільки аналізу галузевої, географічної (регіональної) і продуктової структури імпорту промислової продукції, а й частки продукції окремих галузей вітчизняної промисловості у структурі внутрішнього споживання¹⁹. Також необхідно враховувати регіональні зрушення, що відбулися в Україні після окупації Донбасу та анексії Криму. Важливим також є те, що державна політика імпортозаміщення повинна не ступати в суперечність з принципами вільної торгівлі.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. З метою створення умов для стимулювання розвитку та впровадження інновацій у високотехнологічній галузі економіки та поступового переходу до інноваційної економіки, що дозволить зменшити імпортозалежність України,

¹⁸ М. М. Якубовський. Внутрішній ринок як дзеркало проблем української промисловості. - - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///Users/macbook/Desktop/EkUk_2012_8_2.pdf

¹⁹ А.І. Сухоруков, Т.П.Крупельницька. Перспективні напрями та інструменти політики імпортозаміщення у промисловості України." Аналітична записка - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/885/> © Національний інститут стратегічних досліджень

Кабінету Міністрів України затвердити та ввести в дію «Стратегію розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року» та План заходів щодо її реалізації.

2. Для координації та розвитку процесу імпортозаміщення в регіонах **Міністерству економічного розвитку і торгівлі України:**

- створити загальнонаціональний реєстр імпортозаміщення та кооперації інноваційних підприємств та виробництв, що дозволить забезпечити ефективну взаємодію між замовниками та виробниками високотехнологічних товарів та їх підтримку з боку держави ;

- запровадити програму підтримки підприємств малого та середнього бізнесу, що впровадять інноваційні рішення у виробництво товарів та послуг, що передбачатиме законодавчі, методологічні та фінансові інструменти такої підтримки;

- під час оцінки регіональних проектів, що претендують на отримання державних інвестицій, враховувати інноваційну складову цих проектів з точки зору реалізації політики імпортозаміщення.

3. З метою створення та розвитку вітчизняного виробництва сучасних видів якісної високотехнологічної продукції **Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, Міністерству освіти та науки України:**

- розробити програму залучення провідних світових виробників високотехнологічної продукції та послуг до розміщення в Україні науково-дослідних та виробничих центрів, що передбачає податкові пільги та максимальне спрощення ведення господарської діяльності для таких виробників;

- забезпечити методологічну та інформаційну підтримку суб'єктів технологічних та науково-індустріальних парків, сприяти в отриманні ними державної підтримки в залученні інвестицій для їх облаштування та функціонування.

4. Рекомендувати обласним державним адміністраціям та місцевим органам влади:

- провести в регіонах заходи для представників малого та середнього бізнесу, наукової спільноти та інноваторів, направлені на підтримку та популяризацію інноваційних та високотехнологічних виробництв;

- в планах соціально-економічного розвитку регіону (за рахунок обласного бюджету розвитку) передбачати фінансові ресурси на створення та підтримку науково-технологічних кластерів і наукових парків, що сприятиме залученню до них підприємств, що виробляють інноваційні товари та послуги;

- разом з Агенціями регіонального розвитку розробити та впровадити план дій щодо закупівлі (імпорту) сучасних інноваційних технологій для підприємств регіону за рахунок коштів програми “Горизонт 2020”, грантової допомоги з боку інших фондів ЄС та фінансування з Державного Фонду підтримки інновацій.

К.Г.Юрченко

Відділ регіональної політики